

Informasjonsskriv om naturmangfoldloven

Stortinget har nylig vedtatt ny naturmangfoldlov (lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold), se <http://lovdata.no/all/nl-20090619-100.html> Loven trer i kraft 1. juli. 2009. Unntatt fra ikrafttredelse er lovkapittel IV om fremmede organismer. Her må det utarbeides utfyllende forskrifter før denne delen av loven kan tre i kraft.

Iverksettingen av loven betyr at kommunene og andre forvaltningsorganer får en ny lov å forholde seg til. Naturmangfoldloven er det mest omfattende og viktigste lov om forvaltning av norsk natur noensinne. Loven vil få stor betydning for alle instanser som forvalter eller påvirker natur, bl.a. gjennom arealplanlegging etter plan- og bygningsloven, tiltak knyttet til jord- og skogbruk eller høsting og annet uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk.

Miljøverndepartementet ønsker å informere om hva som er nytt i forhold til dagens lovverk, hvilke deler av loven som får betydning for den daglige forvaltningen allerede nå og hvilke deler som først får betydning på et senere tidspunkt.

Det som er nytt er at naturmangfoldloven vil omfatte all natur og alle sektorer som forvalter natur eller som fatter beslutninger som har konsekvenser for natur. Det innføres bl.a. forvaltningsmål for naturtyper og arter, krav til kunnskapsgrunnlaget og rettlige prinsipper for natur (føre-var, samlet belastning mv.). Videre etableres ordninger med prioriterte arter og utvalgte naturtyper samt regler om tilgang til genetisk materiale. Når det gjelder områdevern og den generelle artsforvaltningen så videreføres disse i stort sett samme form som i dag. For områdevern innføres imidlertid nye regler for erstatning som samlet sett vil forbedre den erstatningsrettslige situasjonen for grunneiere og rettighetshavere.

De bestemmelser som får betydning med en gang er bl.a.:

- Lovens formål (§ 1)
- Lovkapittel II Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk (forvaltningsmål for naturtyper og arter, krav til kunnskap og rettslige prinsipper for natur)
- Lovkapittel III Artsforvaltning
- Lovkapittel V Områdevern
- Lovkapittel VIII Myndighet, tilsyn mv
- Lovkapittel IX Håndheving og sanksjoner
- Lovkapittel X Avsluttende bestemmelser

Disse bestemmelsene er sammen med lovens øvrige bestemmelser nærmere omtalt nedenfor.

Når det gjelder de nye virkemidlene utvalgte naturtyper (lovkapittel VI) og prioriterte arter (§§ 23 og 24), vil disse bestemmelsen først få betydning for kommunene og andre når slike arter er prioritert og naturtyper utvalgt gjennom vedtak av Kongen i statsråd.

Før slike vedtak kan fattes skal det gjennomføres brede høringsprosesser der alle berørte instanser og organisasjoner skal involveres. Når det gjelder disse nye virkemidlene vil departementet komme tilbake med mer informasjon.

Informasjon, veiledningsmateriell og kurs om naturmangfoldloven

Miljøverndepartementet har i perioden 18. mai til 12. juni 2009 gjennomført et informasjons- og dialogseminar om ny naturmangfoldlov, der alle landet kommuner, lokale organisasjoner og andre var invitert til å være med. Ca. 100 kommuner deltok på disse seminarene. Det kom fram at kommunene ønsker ytterligere informasjon om og kursing i naturmangfoldloven. Departementet vil følge opp dette gjennom informasjon, utarbeidelse av veiledningsmateriale og kursvirksomhet overfor kommunene og andre i de sentrale bestemmelsene i loven, herunder om prioriterte arter og utvalgte naturtyper. Departementet vil til neste år også arrangere en stor konferanse med hovedmålgruppe kommuner der det nye lovverket vil stå sentralt. Konferansen vil være en oppfølger av årets konferanse kalt "Liv Laga? Om naturmangfoldet i kommunene". Vi oppfordrer kommunene til å følge med på våre hjemmesider www.regjeringen.no/nb/dep/md for mer informasjon om dette og til å melde seg på kurs og konferanser som blir avholdt framover om dette tema.

De som har spørsmål om loven kan rette disse på e-post til:

- Torbjorn.Lange@md.dep.no
- Gaute.Voigt-Hanssen@md.dep.no

Naturmangfoldlovens formål (§ 1)

Lovens formålsbestemmelse (§ 1) lyder:

"Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur."

Første delen av paragrafen sier noe om selve formålet, nemlig det å ta vare på naturens mangfold. De to siste setningsdelene gir uttrykk for noen viktige verdier som vi knytter til naturmangfoldet.

Bestemmelsen har betydning på flere måter:

- Tolkning av bestemmelsene i naturmangfoldloven
- Veiledning for skjønnsutøving
- Veiledning om hvilke tyngende vilkår som kan settes ved enkeltvedtak etter loven eller forskrift gitt med hjemmel i loven
- Tilleggshensyn ved tolkning og skjønnsutøving etter andre lover
- Prioritering av tilskuddsmidler
- Veiledning for valg mellom virkemidler
- Begrunnelse for om man skal treffe et vedtak eller igangsette et tiltak eller ikke
- Kan ha betydning for Riksrevisjonens arbeid med forvaltingsrevisjon

Formålsbestemmelsen sier noe om hva naturmangfoldloven skal bidra med. Virkemidlene for å nå målet er både bærekraftig bruk og vern.

De fleste tiltak som kan påvirke naturmangfoldet vil imidlertid fortsatt bli regulert etter andre lover. Andre lover, for eksempel plan- og bygningsloven, skogbrukslova og reindriftsloven, vil ofte ha egne formålsbestemmelser eller egne retningslinjer for skjønnsutøving. Betydningen av naturmangfoldloven § 1 vil da være at ivaretagelse av naturmangfoldet blir *et tilleggshensyn* i skjønnsutøvelsen, sammen med de formål som den aktuelle lov setter opp. Hvis det er kryssende hensyn og verdier, vil dette ha betydning for hvor langt man i den aktuelle saken vil gå for å ivareta de verdiene som ligger i naturmangfoldloven § 1. Det er også viktig å vurdere resultatet av den samlede myndighetsutøvingen, ikke bare av avgjørelsen i den enkelte sak.

Bestemmelsen er nærmere omtalt i lovproposisjonens kapittel 6 og 21.

Naturmangfoldlovens virkeområde (§ 2)

Lovens bestemmelser gjelder på land, i ferskvann og i sjø ut til 12 nautiske mil. Eneste unntak er at det ikke kan opprettes økologiske funksjonsområder for prioriterte arter i sjø. Naturmangfoldloven anvendes enten alene eller sammen med aktuelle sektorlover.

I økonomisk sone og på kontinentalsokkelen gjelder bestemmelsene om formål, forvaltningsmål for naturtyper og arter, kunnskapsgrunnlaget, føre-var-prinsippet og prinsippet om samlet belastning og økosystemtilnærming, og bestemmelser om tilgang til genetisk materiale. Disse bestemmelsene må anvendes sammen med det sektorlovverket som gjelder i havet.

Bestemmelsen er nærmere omtalt i lovproposisjonens kapittel 7 og 21.

Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk (kapittel II)

Bestemmelsene skal samordne forvaltningen etter flere lover ved å gi felles mål og prinsipper. Kapitlet omfatter følgende bestemmelser:

- forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer
- forvaltningsmål for arter,
- krav om kunnskapsgrunnlaget for beslutninger som angår naturmangfoldet,
- føre-var-prinsippet
- prinsippet om økosystemtilnærming og samlet belastning
- prinsippet om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver
- prinsippet om å bruke miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder
- en bestemmelse om fastsetting av kvalitetsnormer for naturmangfold
- en bestemmelse om vektlegging av andre viktige samfunnsinteresser og samiske interesser.

Forvaltningsmål

Forvaltningsmålet for naturtyper er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype.

Forvaltningsmålet for arter er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.

Forvaltningsmålene for naturtyper og økosystemer og arter har betydning på samme måte som § 1, se foran.

Forvaltningen av naturen skal innrettes slik at disse målene kan nås. Det skal imidlertid kunne legges vekt på andre samfunnsinteresser ved beslutninger som har betydning for målene, jf. § 14. Hensynet til slike interesser skal ikke medføre at målene fravikes, men at målene nås på en annen måte eller i et annet tempo enn man ville ha gjort hvis naturmangfoldet hadde vært det eneste hensynet å ta.

Prinsipper

Loven inneholder noen sentrale prinsipper i §§ 8 til 12.

Disse prinsippene skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, ved tildeling av offentlige tilskudd og når det offentlige forvalter egen fast eiendom (§ 7). Dette omfatter beslutninger etter både naturmangfoldloven og andre lover som berører natur. De vurderinger som den offentlige myndigheten gjør med hensyn til disse prinsippene skal fremgå av beslutningen.

Kravet til kunnskapsgrunnlaget (vitenskapelig og erfaringsbasert) vil gjelde både for beslutninger om inngrep i naturmangfoldet, og for beslutninger om vern og annen hensyntagen til natur. Bestemmelsen stiller krav til myndighetenes kunnskapsgrunnlag. Den gjelder ved beslutninger som offentlige instanser foretar i kraft av å være myndighet, og ved forvaltning av fast eiendom. Kravet gjelder også der private aktører utøver myndighet på vegne av det offentlige. Offentlig myndighetsutøving er først og fremst vedtak av forskrifter eller enkeltvedtak.

Myndighetene skal i utgangspunktet bygge på vitenskapelig kunnskap når det treffes beslutninger som kan påvirke naturmangfoldet. Dette gjelder primært kunnskap som allerede er tilgjengelig. Det kan også omfatte kunnskap som eventuelt må fremskaffes. Med «fremskaffes» menes både innhenting av eksisterende kunnskap som er vanskelig tilgjengelig eller ikke kjent for forvaltningsmyndigheten, og ny kunnskap. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og omfang. Et

absolutt krav om et vitenskapelig kunnskapsgrunnlag for enhver beslutning som berører naturmangfoldet ville favne altfor vidt.

Selv om det ikke foreligger vitenskapelig kunnskap kan erfaringsbasert kunnskap danne grunnlag for de beslutninger som fattes. Slik kunnskap kan besittes av de ulike aktører som berøres av vedtaket og i forvaltningen selv.

Kvalitetsnorm for naturmangfold

Kongen gis hjemmel til å kunne fastsette retningsgivende kvalitetsnormer for naturmangfoldet. Normen kan knyttes til forekomsten av bestemte naturtyper eller arter, eller andre forhold av betydning for naturens mangfold. Det er tatt inn en avgrensing i forhold til forurensingsloven og vannressursloven. Det er ennå ikke fastsatt slike normer. Inntil det er gjort, har bestemmelsen ingen praktisk betydning.

Avveining mot andre viktige samfunnsinteresser og samiske interesser

Tiltak etter naturmangfoldloven og andre lover skal avveies mot andre viktige samfunnsinteresser. Det er altså ikke en avveining av forskjellig *mål* opp mot hverandre, men en vurdering av hvordan tiltak etter naturmangfoldloven vil påvirke andre viktige samfunnsinteresser. Dette er avveininger som i praksis også skjer i dag etter for eksempel naturvernloven.

Det er også innført en egen vektleggingsbestemmelse knyttet til naturgrunnlaget for samisk kultur. Bestemmelsen gir ikke mulighet til å gå utenfor rammene av hva det er mulig å vedta etter de enkelte bestemmelsene i naturmangfoldloven. Men den pålegger myndighetene til å trekke inn hensynet til å ta vare på naturgrunnlaget for samisk kultur i sin skjønnsutøving. Regelen gjelder ved vedtak som berører samiske interesser direkte. Det må altså være en klar sammenheng mellom det vedtaket man har tenkt å treffe, og de samiske interesser som blir berørt.

De alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk er nærmere omtalt i lovproposisjonens kapittel 8 og 21.

Artsforvaltning, herunder prioriterte arter (kapittel III)

Hovedprinsippene i dagens artsforvaltning videreføres med ny naturmangfoldlov. Regler om høsting og annet uttak av landlevende arter følger av viltloven og lakse- og innlandsfiskeloven og naturmangfoldloven. Regler om høsting og annet uttak av marine ressurser reguleres av havressursloven. Havressursloven suppleres imidlertid av naturmangfoldlovens formål (§ 1) og lovkapittel II Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk ved vurderinger og beslutninger fiskerimyndigheten gjør om adgangen til uttak etter havressursloven.

Før det kan høstes eller foretas andre typer uttak av landlevende arter, herunder arter i ferskvann, må det foreligge en tillatelse etter viltloven eller lakse- og innlandsfiskeloven. Vilårene om det skal åpnes for høsting av arter følger imidlertid av naturmangfoldloven. Dette er i all hovedsak en videreføring av gjeldende rett, men for

innlandsfisk medfører bestemmelsen en endring ved at det også for innlandsfisk vil kreve tillatelse før det kan drives fiske. Dette er en viktig generell regel i loven som skal sikre at all høsting av landlevende arter, herunder innlandsfisk, skjer på en bærekraftig måte. Det er derfor vedtatt en egen åpningsforskrift for innlandsfisk som trer i kraft samtidig med loven (forskr. 26. juni 2009 nr. 851 om fiske etter innlandsfisk mv. og fangst av kreps (innlandsfiskeforskriften)), se <http://www.lovdata.no/for/sf/md/md-20090626-0851.html> Denne forskriften åpner for fiske på arter som produserer et høstingsverdig overskudd. De fleste arter av innlandsfisk vil det dermed fortsatt være anledning til å fiske på.

Det er viktig å være klar over at dagens forskrifter mv. knyttet til høsting og annet uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk fortsatt vil gjelde inntil Kongen bestemmer noe annet. Dette følger av overgangsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 77.

Den største nyvinningen når det gjelder artsforvaltning, er regler for "prioriterte arter" og "prioriterte arters økologiske funksjonsområder". Reglene erstatter dagens artsfredning etter naturvernloven, men favner videre enn det ved at man også kan gi regler om beskyttelse av artenes viktigste økologiske funksjonsområder.

Beskyttelse av viktige økologiske funksjonsområder omfatter områder som arten er særlig avhengig av i deler av eller hele sin livssyklus. Det kan dreie seg om hekkeplasser, spillplasser (eks. for orrfugl eller tiur), hiområder, gyteplasser, kalvingsområder, eller viktige oppholds- eller hvileplasser. Ofte er slike områder i bruk i spesielle perioder av året, og reglene vil derfor ofte være tidsavgrenset. De vil også variere mellom ulike arter og områder, med utgangspunkt i konkrete lokale påvirkninger. Det kan dreie seg om å redusere forstyrrelse i et kalvingsområde i kalvingstiden, eller å hindre inngrep i prioriterte fuglearters hekkeplasser.

Før reglene om prioriterte arter og slike arter økologiske funksjonsområder får betydning i den daglige forvaltning må Kongen i statsråd fatte vedtak om det. I forkant av slike vedtak skal det gjennomføres en bred prosess der alle berørte interesser skal høres.

Vedtak om å velge ut økologiske funksjonsområder for prioriterte arter som krever aktiv skjøtsel eller andre typer tiltak for å ta vare på funksjonsområdet skal følges opp med en handlingsplan. Dette vil kunne være aktuelt for en rekke kulturbetingede planter som kan være aktuelle for prioritering. Handlingsplanen skal utarbeides i tett samarbeid med berørte interesser, og det skal etableres en egen tilskuddsordning for oppfølging av slike planer. I tillegg kan det være aktuelt å målrette bruk av sektorens, herunder landbruksforvaltningens, egne virkemidler og støtteordninger for å sikre en best mulig ivaretagelse av arter.

De nye reglene åpner dermed for en mye bredere og tverrsektoriell virkemiddelbruk som i vesentlig større grad enn etter dagens lovverk er rettet mot de arter og funksjonsområder som trenger det mest.

Reglene om artsforvaltning generelt og prioriterte arter spesielt er nærmere omtalt i lovproposisjonens kapittel 9 og 21.

Fremmede organismer (kapittel IV)

Dette kapitlet i loven trer ikke i kraft 1. juli 2009. Det skal utarbeides utfyllende forskrifter før denne delen av loven kan tre i kraft.

Reglene om fremmede organismer er nærmere omtalt i lovproposisjonens kapittel 10 og 21.

Områdevern (kapittel V)

Bestemmelser om områdevern erstatter i sin helhet gjeldende naturvernlov. Områdevernet foreslås i hovedsak videreført som i dag, men med flere moderniseringer for å styrke vernarbeidet og for å sikre bedre forutsigbarhet og klarhet for de som blir berørt av slike vedtak.

Vedtak om områdevern etter naturvernloven av 1970 og tidligere naturvernlover vil fortsatt gjelde.

Vedtak

Vedtak om områdevern skal fattes av Kongen i statsråd.

Begrunnelser for vern

Det innføres for første gang en generell bestemmelse om mål for områdevern. Det er en forutsetning at vernet må bidra til minst ett av målene. Målene er først og fremst knyttet til naturens behov for beskyttelse. Dette gjelder også natur som er preget av menneskers bruk gjennom tidene. Områdevern foreslås ikke som virkemiddel for å sikre visse former for bruk fremfor andre. I den utstrekning bruk av naturen er trukket inn i målformuleringene for områdevern, er det for å understreke hvilke former for bruk som virker positivt for verneverdiene.

Redusert antall vernkategorier fra 8 til 5

Vernekategoriene nasjonalpark, landskapsvernområde og naturreservat videreføres, mens kategorien biotopfredning i viltloven og i lakse- og innlandsfiskeloven tas ut av disse lovene og samles i naturmangfoldloven som biotopvernområde. Kategoriene naturminne og vassdragsvernområde oppheves. Selv om naturminnekategorien tas ut av loven vil eksisterende naturminnefredninger opprettholdes. I tillegg etableres det en egen vernekategori for rene marine verneområder.

Nærmere om vernekategoriene

Nasjonalparker: Skal fortsatt være større naturområder uten større naturinngrep.

Kravet om statsgrunn som vilkår for opprettelsen av nasjonalparker oppheves. Det vil si at eierforhold ikke legger juridiske begrensninger på muligheten for å verne områder som nasjonalparker.

Landskapsvernområder: Rendyrkes mer enn i dag, slik at landskapet som helhet står sentralt, ikke de enkelte artene. Landskapsvern kan omfatte både natur- og kulturlandskap. Reguleringsplaner etter plan- og bygningsloven vil ikke lenger ha virkning i landskapsvernområder dersom denne er i strid med vernet. Pågående virksomhet som ikke motvirker verneformålet vil kunne fortsette som før.

Naturreservat: Utvides til også å omfatte områder som ikke er uberørt, men som er viktige for naturens mangfold. Dette kan være områder med tekniske inngrep, men som likevel har beholdt vesentlige økologiske funksjoner. Det kan også være områder der kulturbetinget biologisk mangfold representerer viktige verneverdier, og der områder bør beskyttes strengt mot tekniske inngrep, samtidig som man går inn med aktiv skjøtsel eller gjenopprettingstiltak. Spesielle geologiske forekomster skal kunne vernes som naturreservat. I noen tilfeller vil vernekategorien naturreservat derfor erstatte den nåværende kategorien naturminne. I naturreservater kan all virksomhet båndlegges hvis det er nødvendig for å oppnå verneformålet.

Biotopvernområder: Biotopvern kan brukes for å etablere et område som har eller kan få særskilt betydning som økologisk funksjonsområde for nærmere bestemte arter. Naturvernlovens krav om at arten må være fredet, videreføres ikke.

Rene marine verneområder: Det opprettes en egen kategori for rene marine områder (dvs. områder som ikke henger sammen med land). Bestemmelsen er tilpasset forholdene i sjø. I tillegg til å bevare marine verneverdier kan marine verneområder etableres for å sikre verdier i havet som er økologiske betingelser for landlevende arter.

Forvaltningsplaner

For store vernområder (nasjonalparker og landskapsvernområder) skal utkast til forvaltningsplaner foreligge senest samtidig med vernevedtaket.

Midlertidig vern

Gjeldende regel om midlertidig vern foreslås videreført, men slik at vernet blir begrenset til fire år med mulighet for to års forlengelse. Videre vil Kongen ha hjemmel til å vedta midlertidig vern av nærmere bestemte naturtyper.

Tiltak i verneplanprosessen

Det innføres en generell hjemmel for kommuner og sektormyndigheter til å avslå søknader om tiltak i et område som inngår i et kunngjort verneforslag. Tillatelse kan bare gis dersom tiltaket er uten nevneverdig betydning for forslaget. Men dersom vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig kan Kongen likevel gi tillatelse til tiltaket.

For tiltak innenfor et foreslått verneområde som ikke trenger tillatelse gis det hjemmel til å innføre en meldeplikt.

Saksbehandling

Saksbehandlingsbestemmelsene forslås videreført, men slik at samarbeid med grunneiere, rettighetshavere, berørte næringsinteresser, lokalbefolkning og utøvere av samisk kultur og samisk næring fremheves sterkere enn i dagens lov. Videre skal arbeidet med verneplaner etter naturmangfoldloven samordnes bedre med planleggingen etter plan- og bygningsloven, særlig knyttet til oppstartsfasen av verneplanarbeidet. Samlet skal naturmangfoldloven og plan- og bygningsloven gi et bedre grunnlag for å vurdere hvordan bruk og vern av et naturområde kan sikres på en bærekraftig måte. Videre synliggjøres forholdet til frivillig vern. Der vernet berører samiske interesser skal det være et nært samarbeid med Sametinget.

Dispensasjon

Det kan gis dispensasjon fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig. Ved at bestemmelsen bruker ordet «nevneverdig» vises at det skal være en ganske snever adgang til dispensasjon, og bare i de tilfeller tiltaket vil ha begrenset virkning for verneverdiene. Siktemålet med denne presiseringen er å sikre at vernevedtaket ikke uthules gjennom omfattende dispensasjoner.

Uavhengig av det som følger av avsnittet ovenfor kan det gis dispensasjon dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

Det følger av overgangsbestemmelsen i § 77 at dispensasjonsbestemmelsen også gjelder for de vernevedtak som er fattet etter naturvernloven av 1970 og tidligere naturvernlover.

Utenforliggende virksomhet som kan medføre skade inn i et verneområde

Kan virksomhet som trenger tillatelse etter annen lov enn naturmangfoldloven innvirke på verneverdiene i et verneområde, skal kommuner og sektormyndigheter tillegge hensynet til disse verneverdiene vekt ved avgjørelsen av om tillatelse bør gis.

Bestemmelsen gjelder kun for tiltak som skjer utenfor verneområdet, men som kan ha negativ effekt på verneverdiene innenfor området, f.eks. gjennom forurensing, endring i vannstand, drenering eller ved retningsendring av vassdrag.

Områdevernbestemmelsene er nærmere omtalt i lovproposisjonens kapittel 11 og 21.

Nye erstatningsregler (§§ 50 og 51)

Det innføres nye erstatningsregler for alle kategorier verneområder (nasjonalparker, landskapsvernområder, naturreservater, biotopvernområder og rene marine verneområder). Forslaget innebærer samlet sett at grunneiere og rettighetshavere får en vesentlig bedre erstatningsordning enn i dag.

Like erstatningsregler

Erstatningsreglene for alle kategorier vern er like. Det vil være virkningen av et vernevedtak for den enkelte grunneier eller rettighetshaver som er avgjørende for erstatningsspørsmålet, ikke den vernekategori som benyttes. Det har samtidig vært lagt

vekt på å utarbeide klare regler som øker forutsigbarheten og gjør det enklere å gjennomføre erstatningssakene. Det er grunn til å anta at dette også kan redusere noen av konfliktene knyttet til verneplanarbeid.

Igangværende bruk

Lovforslaget innebærer at det skal gis erstatning når et vernevedtak medfører vanskeliggjøring av en igangværende bruk. Hva som skal betraktes som "vanskeliggjøring" og "igangværende bruk" må avgjøres helt konkret.

For skogbruksvirksomhet er kravet til erstatning oppfylt hvis det er sannsynlig at grunneier ville ha drevet skogbruk med økonomisk overskudd på det vernede areal dersom vernet ikke hadde kommet. I disse tilfellene vil skogeiere derfor få erstatning for det økonomiske tapet som følger av vernet tilsvarende det som gjelder for naturreservat i dag.

Tilbakevirkende kraft

De nye reglene om erstatning vil også få tilbakevirkende kraft for mange nasjonalparker og landskapsvernområder som tidligere er opprettet etter naturvernloven. Dette gjelder områder hvor den ordinære fristen for å kreve erstatning ikke er gått ut pr. 1. januar 2002. Regjeringsadvokaten/Direktoratet for naturforvaltning er ansvarlig for gjennomføring av disse erstatningssakene. Fylkesmennene vil på vanlig måte bistå regjeringsadvokaten og direktoratet. Erstatningene fastsettes dels ved minnelige forhandlinger og dels ved skjønn.

Fastsettelse av erstatning

Alle krav om erstatning skal sendes til fylkesmannen. Staten vil deretter gi tilbud om erstatning til de grunneiere og rettighetshavere som har fremsatt et krav. Blir man ikke enige om erstatningens størrelse kan grunneiere og rettighetshavere kreve at saken avgjøres ved rettslig skjønn.

Saksomkostninger

For saksomkostninger i første instans (underskjønn) er det ikke foreslått endringer i gjeldende rett. Her vil grunneiere normalt få dekket nødvendige saksomkostninger. For overskjønn begjært av en grunneier vil denne få dekket sine omkostninger hvis han oppnår et bedre resultat enn ved underskjønnet. Der overskjønn begjæres av staten vil grunneier normalt få dekket sine saksomkostninger.

Forenklet saksbehandling

Det er en målsetting at flest mulig erstatningssaker løses raskt og gjennom enighet mellom grunneier og staten. I oversiktlige saker med mindre erstatningsbeløp vil derfor staten på et tidlig tidspunkt kunne fremsette relativt "romslige" tilbud til grunneiere - uten at det er foretatt en eksakt tapsberegning. Det er grunn til å forvente at en slik forhandlingsfullmakt vil bidra til å få raske avklaringer på erstatningsoppgjør for grunneierne, samtidig som det vil redusere omkostningene for staten.

Erstatningsbestemmelsen er omtalt nærmere i lovproposisjonens kapittel 12 og 21.

Utvalgte naturtyper (Kapittel VI)

Ordningen med "utvalgte naturtyper" utgjør et helt nytt virkemiddel i norsk naturforvaltning. Den peker på at noen typer natur trenger å tas spesielt hensyn til og gjelder for alle sektorer. Det innebærer at vi for første gang får felles regler for forvaltning av natur utenfor verneområdene.

En naturtype er en ensartet type natur som omfatter alt plante- og dyreliv og de miljøfaktorene som virker der. Det kan dreie seg om små områder som hule eiker, eller større sammenhengende områder som kystlynghei - begge eksempler på truede naturtyper i Norge. I produktiv skog vil bestemmelsene bare gjelde på mindre deler av områder i skog. Ordningen vil ikke omfatte større arealer av produktiv skog.

Før reglene om utvalgte naturtyper får betydning i den daglige forvaltning må Kongen i statsråd fatte vedtak om det. I forkant av slike vedtak skal det gjennomføres en bred prosess der alle berørte interesser skal høres. I hovedsak vil den konkrete forvaltningen av utvalgte naturtyper skje gjennom bruk av plan- og bygningsloven og sektorlover i en kombinasjon med reglene i naturmangfoldloven kap. VI om utvalgte naturtyper.

Utvalgte naturtyper som krever aktiv skjøtsel eller andre tiltak skal følges opp med en handlingsplan. Handlingsplanen skal utarbeides i tett samarbeid med berørte interesser, og det skal etableres en egen tilskuddsordning for oppfølging av slike planer. I tillegg kan det være aktuelt å målrette bruk av sektorens, herunder landbruksforvaltningens, egne virkemidler og støtteordninger for å sikre en best mulig ivaretagelse av arter. Midler til skjøtsel og/eller restaurering vil bidra til at gamle bruksmetoder kan opprettholdes i utvalgte områder.

En rekke naturtyper er avhengige av skjøtsel. Et eksempel på dette er vårt eldste kulturlandskap, kystlyngheiene, som er avhengig av brenning og beiting. På grunn av sterkt redusert bruk kombinert med forurensning og nedbygging, er trolig mer enn 80 prosent av lyngheiene forsvunnet de siste 100 år. Dersom kystlynghei eventuelt blir en utvalgt naturtype vil det bety at myndighetene i samarbeid med grunneiere utarbeider handlingsplaner med skjøtsel og andre tiltak for å bevare naturtypen.

Den nye ordningen med utvalgte naturtyper er en konkretisering av begrepet bærekraftig bruk. Systemet vil skape større forutsigbarhet ved at den peker ut noen naturtyper som viktigere enn andre. Dette sikrer en større målretting mot å ivareta de viktigste naturtypene. Flere sektorlover har henvisninger til bærekraftig bruk. De nye reglene i naturmangfoldloven vil bidra til å konkretisere hva bærekraftig bruk faktisk skal innebære.

Artsdatabankens arbeider med å utforme en offisiell rødliste for truede og sårbare naturtyper i Norge som skal foreligge i 2010. Når den foreligger vil den gi viktig bakgrunnsmateriale for vurdering av hvilke naturtyper som bør velges ut.

Reglene om utvalgte naturtyper er nærmere omtalt i lovproposisjonens kapittel 13 og 21.

Tilgang til genetisk materiale (kapittel VII)

Uttak og utnytting av genetisk materiale i Norge

Norge får nå et regelverk som gir mulighet til å regulere tilgang til og utnytting av genetisk materiale og til å sikre en rettferdig fordeling av fordelene ved utnyttelse. Nylig har vi også fått havressursloven som har regler om tilgang til marint genetisk materiale i sjø. Det innebærer at naturmangfoldloven og havressursloven i hovedsak har sammenfallende regler i sjø, mens naturmangfoldloven gjelder alene på land. Dette er en viktig milepæl i gjennomføringen av FNs konvensjon om biologisk mangfold (CBD).

Loven slår fast at genetisk materiale fra naturen er en felles ressurs som tilhører fellesskapet i Norge og forvaltes av staten. Det legges vekt på en hensiktsmessig fordeling av fordelene ved utnytting av genetisk materiale.

Reglene om uttak og utnytting av genetisk materiale fra naturen inneholder bl.a. følgende:

- Kongen kan fastsette at uttak fra naturen av biologisk materiale med formål om å utnytte det genetiske materiale eller utnytting av slik materiale krever tillatelse
- Det kan også fastsettes vilkår knyttet til slike tillatelser, for eksempel at fordeler fra utnytting av genetisk materiale skal tilfalle staten
- Det kan i forskrift også angis hvordan grunneiernes, urfolks og lokalbefolkningens interesser ivaretas på en rimelig måte
- Tilgangen kan – som i dag – være begrenset pga. privat eiendomsrett eller immaterialrett.

Uttak til offentlige samlinger og til bruk og videreforedling i jord- og skogbruk krever ikke tillatelse. Den som forvalter tilgang til genetisk materiale i offentlige samlinger i Norge pålegges imidlertid å registrere og gjøre offentlig tilgjengelig hvilket genetisk materiale som tas ut av samlingene.

Innførsel og bruk av genressurser fra andre land

Dersom man henter genetisk materiale i et annet land, skal det ved innførsel til eller bruk i Norge kunne dokumenteres at materialet er innhentet i samsvar med reglene i det aktuelle landet.

Regler om tilgang til genetisk materiale er nærmere omtalt i lovproposisjonens kapittel 15 og 21.

Tilsyn, håndheving og sanksjoner (lovkapittel VIII – IX)

Naturmangfoldloven inneholder flere nye bestemmelser om tilsyn, jf. § 63 (tilsyn), § 64 (gransking) og § 65 (opplysningsplikt). Ved kgl.res. 19. juni 2009 er Miljøverndepartementet tilsynsmyndighet etter disse bestemmelsene. Denne tilsynsmyndigheten er delegert videre til Direktoratet for naturforvaltning.

Naturmangfoldloven har også nye bestemmelser om håndheving og sanksjoner. Ved kgl.res. 19. juni 2009 er Miljøverndepartementet ”myndigheten etter loven” etter § 67 første ledd (endringer og omgjøringer av tillatelser), § 69 første ledd (retting og avbøtende tiltak), § 70 annet ledd (uforutsette miljøkonsekvenser av lovlig virksomhet), § 71 første ledd (direkte gjennomføring), § 72 tredje ledd (bruk av andres eiendom ved gjennomføring av tiltak), § 73 første ledd (tvangsmulkt) og § 74 første ledd (miljøerstatning).

Der det vurderes tiltak som følge av brudd på bestemmelser etter naturmangfoldloven i forhold til en aktivitet som også er regulert av en sektorlov skal dette skje i samarbeid mellom berørte myndigheter. Tilsvarende skal myndigheten etter sektorlover varsle Miljøverndepartementet om tiltak rettet mot forhold som innebærer brudd på bestemmelser i både naturmangfoldloven og sektorloven. Siktemålet er å oppnå samordning mellom myndigheter om håndheving og sanksjoner etter de ulike lovverk.

Straffebestemmelsen kommer til anvendelse for forsettlig eller uaktsom overtredelse av nærmere angitte bestemmelser i eller i medhold av naturmangfoldloven. Straffen er bøter eller fengsel i inntil 1 år. For grov overtredelse kan bøter eller fengsel i inntil 3 år anvendes.

Regler om tilsyn, håndheving og sanksjoner er nærmere omtalt i lovproposisjonens kapittel 17, 18 og 21.

Avsluttende bestemmelser (kapittel X)

Lovkap. X legger til grunn at naturmangfoldloven opphever naturvernloven og deler av viltloven og lakse- og innlandsfiskloven. Overgangsbestemmelsen i § 77 gjør det videre klart at forskrifter, enkeltvedtak og beslutninger om delegering med hjemmel i bestemmelser som oppheves eller endres, fortsatt står ved lag inntil Kongen bestemmer annet. Videre foreslås det særskilte overgangsbestemmelser om dispensasjon og erstatning ved områdevern.

Regler om avsluttende bestemmelser er nærmere omtalt i lovproposisjonens kapittel 19 og 21.